

CZU:81'276.6:58

<https://doi.org/10.52505/filomod.2025.23>

TERMINOLOGIA BOTANICĂ: ETIMOLOGIE, METAFORIZARE ȘI FUNCȚIONALITATE

Eugenia MINCU

ORCID: 0000-0002-3774-2599

Dorina MACOVEI

ORCID: 0000-0002-5345-5725

Universitatea de Stat din Moldova

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

Rezumat. *Terminologia botanică reprezintă ansamblul termenilor folosiți pentru a desemna plante, părți ale acestora, procese vegetale și clasificări taxonomice. Această terminologie are origini latine și grecești, fiind standardizată internațional. În articol sunt analizați termeni botanici (violetă, aster, garoafă etc.) din perspective etimologice și funcționale (etimologie savantă: greaca și latina; funcționalitate în limba română raportată la limbile-sursă de împrumut: franceza, engleza etc.), relevându-se procesul de metaforizare. Astfel, cuvântul violetă (*Viola odorata*) este supus unei evoluții complexe, însoțite de procese de metaforizare; sensul său de bază „floare de culoare violet” se extinde spre domenii științifice (botanică), simbolice, cromatice și mitologice. Se atestă prezența metaforei cromatice (extindere de sens – „floare” → „culoare” în limba franceză; metaforă hiponimică – transfer de la obiect la atributul său vizual (culoarea florii): violetă (floare) → culoarea violet; metafora somatică (descriptivă) – culoarea violet este un indiciu vizual al unei stări fizice etc.*

Cuvinte-cheie: *terminologie botanică, etimologie, evoluție semantică, metaforă, funcționalitate.*

Botanical Terminology: Etymology, Metaphorization and Functionality

Abstract. *Botanical terminology refers to the set of terms used to designate plants, their parts, vegetative processes, and taxonomic classifications. This terminology has Latin and Greek origins and is internationally standardized. The article analyzes botanical terms (violet, aster, carnation, etc.) from etymological and functional perspectives (learned etymology: Greek and Latin; functionality in Romanian in relation to the source languages of borrowing: French, English, etc.), highlighting the process of metaphorization. The word violetă (*Viola odorata*), in particular, undergoes a complex evolution accompanied by metaphorical transformations. Its basic meaning "a flower of violet colour" extends into*

scientific (botanical), symbolic, chromatic, and mythological domains. Several types of metaphor are identified: chromatic metaphor (semantic extension from "flower" → "colour" in French); hyponymic metaphor – transfer from the object to its visual attribute (the colour of the flower), as in violet (flower) → the violet colour; and somatic (descriptive) metaphor, where the violet colour becomes a visual indicator of a physical state, etc.

Keywords: Botanical terminology, etymology, semantic evolution, metaphor, functionality.

Introducere. Necesitatea terminologiilor domeniiale, inclusiv a celei botanice, derivă din funcționalitatea acestora în comunicarea științifică, educațională și profesională. Terminologiile specializate permit denumirea precisă, univocă și sistematică a obiectelor și fenomenelor specifice fiecărui domeniu, asigurând coerența discursului de specialitate. Prin stabilirea de termeni standardizați, terminologiile domeniiale susțin transferul internațional de cunoștințe și eficientizează colaborările interdisciplinare. Astfel, funcționalitatea lor se regăsește în precizie, claritate, economie lingvistică și accesibilitate terminologică.

Terminologia și metafora botanică. Metafora este frecvent utilizată în terminologia botanică, contribuind la formarea și înțelegerea conceptelor prin transfer semantic. „Aceste metafore moștenite își aveau originea în geometrie (plantele erau descrise folosind concepte geometrice) și în anatomia umană pentru a menționa doar cele mai proeminente strategii metaforice. Shuttleworth (Grimaldi, Humbley, 2021, p. 124) susține că metaforele create în limbile clasice rămân „ascunse, deși încă implicit prezente”.

Lingviștii Grimaldi și Humbley menționează ulterior faptul că utilizarea limbilor savante și a analogiei a continuat în limba franceză pentru a denumi diferite părți și funcții ale plantei, până atunci fără o denotație specializată. De exemplu, petalele unei flori erau numite prin latinescul *feuilles* „frunze” (până la începutul secolului al XVIII-lea); ulterior, *pétal* din latinescul *petalum*, la rândul său, împrumut din greacă (LTFi). Influența Antichității este destul de semnificativă. Termenul *polen* este exemplu clasic, dat fiind faptul că relevă funcția metaforei: în limba latină – *pollen* – „fleur de farine”/ „floare de făină”); în limba franceză – (secolul al XVII-lea) „materie fecundantă a plantelor” (LTFi).

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea, *botanica* se afla în procesul de dobândire a unei autonomii disciplinare, distinctă de medicină, dar rămânând a fi parte a istoriei naturale. În limba franceză, proximitatea etimologică față de latină și diglosia științifică favorizau interpretarea clară a metaforelor de origine latină. Într-un cadru mai larg, analogia, inclusiv metafora, dețin un rol esențial în descrierea plantelor, în special în conceptualizarea funcțiilor reproductive și în clasificarea părților vegetale printr-un limbaj sistematic și metaforic. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea se remarcă o tendință de sistematizare a expresiilor metaforice, în franceză și latină,

sub formă de substantive și adjective, dezvoltate ulterior ca paradigme descriptive (Grimaldi, Humbley, 2021, p. 133).

Așadar, până în secolul al XVIII-lea, vocabularul botanic era caracterizat de apariția unor termeni noi, însă aceștia și-au găsit locul alături de cuvintele moștenite din Antichitate, inclusiv de termenii formați prin metaforă; botaniștii Renașterii s-au inspirat, în special, din tratatele semnate de Pliniu cel Bătrân (*Ibidem*). Actualmente, terminologia botanică se stabilește printr-un proces de standardizare științifică, bazat pe nomenclatura binară propusă de Linnaeus, completată de coduri internaționale precum *International Code of Nomenclature for Algae, Fungi, and Plants* (ICN). Termenii provin adesea din greaca și din latina clasică, fiind formați conform principiilor morfologice și semantice riguroase. Procesul implică clasificarea, descrierea și denumirea plantelor în funcție de trăsături morfologice, ecologice și filogenetice. Metodologia este reglementată prin convenții internaționale și susținută de comunități botanice academice. Terminologia are rol esențial în comunicarea precisă și universală în botanică (Turland, 2018).

Termeni botanici: etimologie, metaforizare, funcționalitate

În continuare, propunem analiza semantico-funcțională a termenilor botanici în funcție de disponibilitatea lor de a fi utilizați în diverse domenii de activitate. Această analiză presupune etimologizarea termenului respectiv, funcționalitatea acestuia în limbile franceză (limbă de împrumut a termenilor *pars leonis* în limba română), engleză, română și explicarea procesului de metaforizare a termenilor. Tot aici, menționăm faptul că termenii consacrați în botanică (*frunză, floare, tulpină* etc.) sunt utilizați cu sensuri precise în descrierea morfologiei și a funcțiilor plantelor. În alte domenii de activitate sunt preluați metaforic. Această mobilitate terminologică reflectă versatilitatea și potențialul metaforic al vocabularului botanic.

1. Botanică (< fr. *botanique* „știință despre plante” < gr. *botanikos* „despre plante” < gr. *botane* „plantă, iarbă”).

Termenul *botanică* are rădăcini savante; din latinescul *botanicum*, *i, n* (gr. și lat. *herbarium*) „ierbar, carte cu plante”, format de la *botanismos*, *i, n* „îndepărtarea/ smulgerea buruienilor, plivit” (Dvoretsky, 1976, p. 135).

Este un împrumut din franceză *botanique* (substantiv, 1611, și adjectiv, 1680): „știință care are drept obiect studiul plantelor”, „curs, tratat de botanică; a face botanică”; „care are legătură cu această știință”, „clasificare, colecție botanică; grădină, regiune botanică”. Este preluat din limba greacă – adjectivul *botanikos* „care se referă la plante” (din sintagma *hē botanikē* „știință a plantelor” (Dioscoride), având drept punct de plecare rădăcina *botánē* „plantă, iarbă”).

Pătrunde în limba engleză din franceza veche (1650) *botanique* (secolul al XVII-lea) sau direct din latina medievală *botanicus*, din greacă *botanikos* „al plantelor”, derivat din *botanē* „plantă, iarbă, pășune, nutreț”. Se consideră că originea grecească face trimitere la „imaș, pășune”: *botamia* – „pășune, poiană”; *botēr* „păstor”; *boton* „animal care paște”. Are două prezențe în *botanical* (adjectiv, 1650) „care se ocupă cu studiul sau cultivarea plantelor”; *botany* (substantiv, 1690) „știința plantelor” (OEtD, MWD, OED, OLD).

Culegere de articole științifice

În limba română, „*botanica*, sf. (gr. *botanē* „plantă”). Știința vegetalelor, știința care se ocupă cu descrierea și clasificarea plantelor” (Protopopescu-Pake, 1870, p. 69) deține două poziții: *botanică* „știință care se ocupă cu studiul structurii și dezvoltării plantelor, al originii și evoluției lor etc.”; *botanic* „care aparține botanicii, care se referă la botanică”.

Termenul *botanică* a evoluat printr-un proces complex de metaforizare conceptuală, trecând de la o realitate fizică concretă (pajiște, iarbă, plante) la un concept științific abstract, reflectând modul în care limbajul prelucrează experiența senzorială și o transformă în cunoaștere organizată: < gr. *botanē* „iarbă”, „plantă”, „pășune”, spațiu natural, vegetație → < gr. *botanikos* „ce ține de plante” < gr. *hē botanikē* „știința plantelor”, generalizare a sensului; obiect → domeniu de activitate, transpunerea în domeniul cognitiv și științific → stabilizare terminologică (limbile franceză, engleză, română etc.). Tipurile de metaforă identificate sunt următoarele: metafora ontologică: relații de meronimie/hiponimie (relație semantică între două sau mai multe lexeme, în care un termen denumește o parte a întregului desemnat de celălalt): „iarbă, pajiște” → „plantă” → „știință despre plante” – convertirea unor entități concrete în concepte abstracte; parte → întreg → categorie → domeniu; metaforă structurală: < gr. *botanismos* „plivit, smulgerea buruienilor” → activitate concretă → conceptualizare „activitate cognitivă”/„analiză științifică” → „plivit” = structură analogică procesului de selecție și clasificare științifică – structurarea unei activități mentale (știință) în termenii unei experiențe fizice (contact cu natura); metaforă orientatională (implicită): „iarbă” (nivel de sol) → „știință” (nivel superior de cunoaștere) → „cunoașterea” = „creștere conceptuală” – ascensiune de la concret → abstract, jos → sus.

2. Aster (varianta populară *astră*) (< lat. *astrum*, *i*, *n* „corp ceresc, stea, constelație” < gr. *aster* „stea”).

Cuvântul *aster* (varianta populară *astră*, denumire a florii) a fost preluat din greaca veche *aster* „stea” din rădăcina *ster* „stea”; în limba latină *astrum*, *i*, *n*, „corp ceresc, stea, constelație”: *cognitio*, *cursus astrorum* – cunoașterea, cursul astrelor; *aliquem astris inferre* – a așeza/urma pe cineva printre stele, a transforma pe cineva în stea; *astrum natale* – steaua sub care s-a născut cineva („predestinare”, „soartă”) și apoi în limbile moderne. Prin urmare, cuvântul *aster* are o etimologie cu origini clasice și este legat de simbolistica stelei. Denumind o floare din familia *Asteraceae*, aceasta face referință la forma florii, care amintește o stea cu mai multe raze, asemănătoare cu margareta.

În miturile antice, atunci când Zeus a inundat pământul pentru a distruge omenirea aflată în război, zeița *Astraea* „fecioară” (din semnul zodiacal *Fecioara*) a fost atât de îndurerată încât tot ce și-a dorit a fost să devină o stea. Dorința i s-a împlinit, însă, văzând distrugerea după ce apele s-au retras, a plâns pentru pierderea atâtor vieți. Când lacrimile ei au căzut pe Pământ, a înflorit frumoasa floare de aster. Un alt mit spune că atunci când Tezeu, fiul regelui Aegheu, a plecat să-l ucidă pe Minotaur, i-a promis tatălui său că va schimba pânza neagră a corabiei cu una albă

la întoarcerea în Atena, pentru a-și anunța victoria. Tezeu a uitat să schimbe pânza și a navigat spre Atena cu pânza neagră. Crezându-și fiul mort, regele Aegeu și-a luat viața. Se crede că asterii au înflorit acolo unde sângele lui a îmbibat pământul. Florile de aster erau sacre pentru vechii greci, fiind puse pe altare; de asemenea, se ardeau frunze de aster pentru a alunga șerpii și spiritele rele. Asterul este și un simbol al Afroditei (Venus), zeița iubirii.

În alte surse, *Astraea* este zeița dreptății, care a părăsit Pământul odată cu începutul „vârstei de fier”, dar și denumirea constelației *Balanța*; după alte surse – a constelației *Fecioara*.

În limba franceză (1549), termenul este folosit în botanică – *aster* „plantă cu flori radiante” (*Meignan, Istoria plantelor*): „În franceză, mic lăcrămior. A luat numele de *aster*, adică „stea”; în 1906, termenul este utilizat în biologie: *aster* – „Fâșii fine radiante care pornesc din stratul cortical al sferei atractive, căreia îi dau aspectul unui soare înconjurat de raze”. Sursele franceze arată că lexemul este un împrumut din latină *aster*, atestat ca nume de plantă începând cu Aristotel (*Despre plante*) și Pliniu (*Istoria naturală*) (*apud LTFi*).

În limba engleză, *aster* este „o subspecie de plante, 1706, din latină *aster* „stea”, din grecescul *aster* (provenit din rădăcina indo-europeană *ster* „stea”), numit astfel datorită inflorescenței radiante a florilor; inițial a fost folosit în limba engleză cu sensul din latină (anul 1600), însă acest sens este în prezent învechit. Cele mai vechi dovezi de utilizare sunt cele atestate începând cu anul 1603, într-o traducere din limba franceză.

Se atestă transferul de semnificație pe baza analogiei formale (formă comună): cuvântul grecesc *aster* „stea” este ulterior utilizat pentru a desemna o floare, a cărei formă radială amintește de o stea. Prin urmare, metafora s-a format prin asocierea vizuală *floare* și *stea*, adică element concret ceresc (*stea*) → element concret terestru (*floare*). Transferul semantic se face de la domeniul astronomic (*stea*) la cel botanic (*floare*) printr-o analogie de formă și simbol: floarea a devenit o „stea pământescă” (OEtD, MWD, OED, OLD).

Actualmente, în limba română, *aster* este: „plantă erbacee decorativă cultivată pentru florile sale colorate în diferite tonuri de roz și violet; (*pop.*) steluță”, „*Aster amellus* L. – specie care înflorește vara-toamna. Flori (radiale, ligulate, albastre-lila, rar roz sau albe, cele ale discului galben) așezate în calatidii cu diametrul până la 5 cm, înconjurate de un involucriu cu foliolele imbricate, patente sau curbate, oblong-spatulate, cu marginile ciliate, grupate în corimb. Frunze lat-lanceolate, acute, puțin dințate, cu peri scurți și aspri, cele inferioare eliptice, pețiolate, scurt-păroase. Plantă erbacee, perenă, scurt-pubescentă, cu tulpină înaltă până la 65 cm, erectă și ramificată în treimea superioară” – botanică; „formație filamentoasă cu aspect radiant care înconjoară centrosfera unei celule” – biologie; varianta *astră* – vocabular fundamental.

3. Garoafă (< ngr. *gharúfalo* „garoafă” < ngr. *garyóphyllon* „frunză dulce, mirositoare” < ngr. *caryophyllus* „cuișoare” < ngr. *karyóphyllon* „frunză de nuc”).

Culegere de articole științifice

Cuvântul *garioafă* are o etimologie complexă. Denumirea latină a florii, în special a 2-a componentă, elucidează etimologia termenului – *Dianthus caryophyllus*:

Prima componentă. *Dianthus* „floarea lui Zeus” este alcătuit din cuvintele grecești *Dios* „zeu” și *anthos* „floare”. Botanistul grec Teofrast a considerat această combinație de cuvinte drept perfectă pentru a denumi planta *floarea zeilor*. Se credea că floarea *Dianthus* ar avea origini mitologice. Artemis, zeița vânătoare, se întorcea acasă după o zi plină de dezamăgiri. A întâlnit un păstor care cânta la flaut și îl făcu vinovat de nereușita sa. Furioasă, i-a scos ochii păstorului, dar imediat după ce mânia i-a trecut, a fost cuprinsă de remușcări. A jurat atunci că, în locurile unde i-au căzut ochii, vor răsări garioafe roșii ca simbol al sângelui nevinovat.

A doua componentă. *Caryophyllus* are la bază cuvântul compus de origine greacă *karyóphyllon* „frunză de nuc sau frunză aromată”, format din *karyon* „nucă” și *phyllon* „frunză” → *garyóphyllon* „frunză mirositoare” (< gr. *garyson* „dulce” și *phyllon* „frunză”), „frunză dulce” sau „frunză plăcut mirositoare”, atestat în lucrările autorilor antici (Pliniu cel Bătrân – *Naturalis Historia*, Cartea XII și Dioscoride – *De Materia Medica*), pentru a denumi cuișoarele, un condiment valoros importat din India → *garáfalon*.

În limba franceză, cuvântul *giroflée* este atestat începând cu anul 1393, cu sensul „plantă perenă cu flori puternic parfumate, frecvent cultivată pentru valoarea ei ornamentală”. Termenul desemnează diverse tipuri de garioafe: *garioafa roșie*, *garioafa de Mahon*, *garioafa de grădină sau garioafa „de ziduri”*, fiind menționat în expresia *buchet de garioafe* (de exemplu, în *Nouvelles Confidences* de Lamartine, 1851, p. 179 și în *Gaspard* de Henri Pourrat, 1931, p. 298) (*apud* TLFi).

Substantivul feminin *giroflée* derivă din adjectivul *giroflé* „cu gust sau miros de cuișoare”, „cu aromă de cuișoare”. Acest adjectiv este atestat la sfârșitul secolului al XIII-lea – „clous gilofrez” de G. de Bibbesworth (*apud* TLFi). Tot din aceeași perioadă datează și substantivizarea adjectivului *giroflé* „băutură cu aromă de cuișoare”, înregistrată în anul 1275 de Adenet le Roi (*Ibidem*). În aceste utilizări timpurii nu se face apel la o etimologie științifică sau „savantă”, însă sensul cuvântului este raportat la percepția mirosului de cuișoare. De exemplu, în *Manuel pharmaceutique et drogues* (vol. 1, 1821, p. 147), Kapeler și Caventou notează: „Este coaja de *Myrtus caryophyllata* [...] Mirosul său este asemănător cu cel al cuișoarei”.

Prin urmare, toate aceste atestări și asocieri confirmă aceeași origine etimologică a termenului *giroflée*, legată de aroma de cuișoare.

În limba engleză, se utilizează lexemul *carnation* „garioafă” din latinescul *carnation* de la cuvântul grecesc *corone* (ghirlande florale) sau de la *coronation* (încoronare), deoarece garioafele erau folosite frecvent în cununi și coroane ceremoniale grecești.

Prin urmare, *carnation* este denumirea generică a plantei *Dianthus caryophyllus* sau „garioafă”, o plantă erbacee perenă cu flori, datând din anii 1530, cu o origine

a cuvântului incertă. Formele timpurii sunt confuze, posibil (după dovezile ortografice) este o modificare a cuvântului *coronation* (încoronare), datorată utilizării florii în cununi sau din cauza aspectului petalelor care seamănă cu o coroană zimțată. Sau ar putea proveni din cauza culorii rozalii și să derive din cuvântul francez *carnation* („culoarea sau tenul unei persoane”, secolul al XV-lea), care, probabil, vine din dialectul italian *carnagione* „culoarea cărnii”, din latina târzie *carnationem* (nominativ *carnatio*) „cărnărie”, din latinescul *caro* „carne” (inițial „bucată de carne”, din rădăcina proto-indoeuropeană *sker* „a tăia”). Dicționarul menționează că nu toate florile sunt de culoare roșie. Planta cu flori este originară din sudul Europei, dar a fost cultivată pe scară largă din Antichitate pentru parfumul și frumusețea sa, fiind abundentă în Normandia (OEtD, MWD, OED, OLD).

În limba română, forma *garoafă* a evoluat fonetic și morfologic din sursa grecească *karyóphyllon* „frunză de nuc sau frunză aromată” → *garyóphyllon* „frunză mirositoare” → *garáfalon*, cu adaptări fonetice specifice limbii române. Termenul a fost preluat pe cale cultă sau semierudită, probabil prin contactul cu limba greacă vorbită în spațiul balcanic, în special în perioada influenței bizantine și postbizantine.

Dicționarul explicativ al limbii române propune etimologia cuvântului: „garofă (est) și garoafă (vest) (*oa* dift.) f., pl. *e* (ngr. *garófalon*, *garúfalon*, *garóphyllon* și *karyofylli*, d. vgr. *karyóphyllon*, care e o deformare din indianu *katuka-phalam*, „fruct mușcător”, planta care produce cuișoarele, supt infl. lui *karyá*, nuc, și *phýllon*, foaie [V. foaie, trandafir]; alb. *karafilí*, turc. sîrb. bg. *karanfil*, it. *garófano*, fr. sp. *girofile*). Un gen de plante și flori mirositoare cu petale dințate care cuprinde peste 150 de specii (*dianthus caryophyllus*). Se numește și floare domneasAlte surse arată următoarele: *garoafă* (ar. garoafă) – plantă erbacee cu frunze lunguiețe, cu flori albe sau roșii (*Dianthus caryophyllus*). Ngr. *garáfalon* (REW, 1727; Cioranescu, 604); cf. scr. *garofo*, *garoful*, tc. *karafil*, it. *garofano*, ven. *garofalo*. Nu poate fi identificat în neogreacă. Ar putea să fi intrat în română direct din italiană, date fiind strânssele relații culturale între Țările Române, în special Țara Românească și Italia (în sec. XVII, XVIII) (*apud* Vinereanu, 2008, p. 379).

Cuvântul *garoafă* a rezultat dintr-un proces de metaforizare, având la bază metafora vizuală și cea olfactivă: *karyóphyllon* „frunză de nuc” desemnează planta cu flori mirositoare prin compararea cu frunza și aroma nucii.

Sensul actual al lexemului *garoafă*: „plantă ornamentală cu flori parfumate (din genul *Dianthus*) în diverse culori, cultivată pentru frumusețea și mirosul ei” – botanică, floristică, vocabular fundamental.

4. *Violetă* (< fr. *violette* < lat. *viola*, *ea, f* „violetă”, „violet”)

Cuvântul *violetă* este un împrumut din limba franceză și are o istorie lingvistică bogată, evoluând de-a lungul secolelor din rădăcini latine și grecești.

Lexemul latin *viola*, *ae, f* însemna „violă” (floare – specia *Viola*): *in viola esse* – expresie figurată „a se afla pe un pat de violete, adică a trăi în desfătare,

în fericire”; „culoare violet / fiolet: *pallor viola tinctus* „paloare cu tentă de violet”. De la acest cuvânt derivă adjectivul *violiceus*, *a*, *um* „violet, cu aspect de violetă (ex., *floare, piatră prețioasă*) și substantivele: *violarium*, *i*, *n* „strat de violete, câmp cultivat cu violete”; *violarius*, *i*, *m* „cel care vopsește în violet”; *violatum*, *i*, *n* „vin de violete”; participiul perfect *violatus*, *a*, *um* „aromatizat cu violete (*vinum violatum* – vin parfumat cu violete). Cuvântul grecesc *violeta* „violetă” este înrudit cu *iochrous* (< gr. *ion/io(s)* „violetă, violet” + < gr. *chrous* „de culoare, colorat” din greacă *chroa/chros* „culoare, piele”). Alte surse arată rădăcina grecească *ἴov* „violetă” sau „floare de culoare violet”.

Mitologie și simbolism. Se presupune că Ion, fondatorul și conducătorul Atenei, ar fi fost întâmpinat de nimfele de apă, care i-au dăruit violete, semn al urărilor de bine. Astfel, *violeta* a devenit emblema orașului și este mereu prezentă în casele din Atena. Conform unei legende antice, săgeata lui Eros (Cupidon) a lovit accidental *violeta*, transformând sucule florii într-o porțiune erotică de dragoste. Grecii împodobeau mesele de banchet cu violete, crezând că florile pot preveni beția, iar coroanele cu violete erau folosite pentru a vindeca mahmureala când se consuma prea mult vin. De asemenea, violetele simbolizau speranța învierii sufletelor tinere. Un alt mit relatează despre faptul că violetele au apărut pentru prima dată pe locul unde Orfeu și-a pus Lira fermecată.

Albert Dauzat (1938, p. 752) explică cuvântul *violacee* (1777, G. de Morveau *apud* Dauzat): împrumut din limba latină *violaceus* „culoarea violet” de la care a provenit termenul *violat* „de culoare violet” (secolul al XIII-lea), utilizat în medicină, în special în farmacie, din latinescul *violatus* de la rădăcina *viola*. Tot aici, este etimologizat și cuvântul *violette*, atestat în secolul al XII-lea, diminutiv de la *viole* din latinescul *viola*; ulterior sunt atestate cuvintele *violet* (1328), *violeter* (secolul al XVI-lea) și altele.

Alte surse arată că denumirea unei plante sălbatice mici, cu flori de culoare violet-albastru în limba franceză, *violette* (anul 1300) este un denominativ din *viole* „violet” din rădăcina latină *viola*, *ae, f* „violet”, probabil dintr-o limbă mediteraneeană de substrat pre-indo-european. Denumirea culorii (sf. sec. al XIV-lea, violet-albastru) s-a extins de la denumirea de floare la denumirea de culoare.

Potrivit *Le Trésor de la Langue Française*, termenul *violet*, este utilizat în limba franceză:

a) în calitate de substantiv, este atestat în următoarele contexte și perioade: 1280 – *violete* cu sensul „culoare de violetă” (în *Clef d'Amour*, ed. A. Doutrepont, vers 2342); 1495 – *couleurs de blanc et violet* („culori de alb și violet”), în *Le Voyage de Naples* de Andrieu de La Vigne (ed. A. Slerca, p. 172, vers 1582); 1539 – desemnează o „substanță colorantă care produce această culoare (în acest caz, derivată din *murex*)” (Est.); 1643 – sens medical: „piele cu nuanțe de violet din cauza congestiei” (Tristan L'Hermite, *Le Page disgracié*, ed. A. Dietrich, p. 74); 1680 – expresia *porter*

le violet în sensul de „a purta (haine) violet” (Rich.); 1686 – *prendre le violet*, cu sens specializat: „a purta (haine) violet ca semn de doliu” (Ph. de Dangeau, *Journal*, vol. 1, p. 436); 1740 – *violet d'Évêque* („violet episcopal”), termen întâlnit în *L'Optique des couleurs* de L. B. Castel (p. 89, în Quem. DDL, vol. 20); 1829 – *violet-évêque* („violet-episcop”), în *Journal des dames et modes* (p. 475); 1870 – referire „la culoarea pielii sub efectul congestiei”, sens medical sau fiziologic (Goncourt, *Journal*, p. 568); 1913 – „denumirea culorii palmelor academice” (Péguy, loc. cit.) (*apud* TLFi);

b) în calitate de adjectiv, aceeași sursă (TLFi) consemnează următoarele atestări: 1228 – *violette* cu sensul de „având culoarea caracteristică florii de violetă” (în *Guillaume de Dole* de Jean Renart, ed. F. Lecoy, vers 4344: *une escarlate violette*); 1456 – forma masculină *violet*, în *Jehan de Saintré* de Antoine de La Sale (ed. J. Misrahi și Ch. A. Knudson, p. 99); 1648–1652 – expresia *contes violets* („povești/basme în violet/misterioase”), în *Virgile travesti* de Scarron (vol. V, în *Euvres*, ed. J.-F. Bastien, Paris, vol. 4, 1786, p. 318); 1648-1652 – *feu violet* („foc violet”); 1718 – expresia poetică *voir des anges violets* („a vedea îngeri în violet”), în opera lui Leroux (p. 539); 1870 – referire „la culoarea pielii sub efectul congestiei”, sens medical sau fiziologic (Goncourt, *Journal*, p. 568) (*apud* TLFi).

Toate aceste exemple ilustrează evoluția și diversificarea semantică a cuvântului *violet* în limba franceză (substantiv și adjectiv), începând cu Evul Mediu până în epoca modernă.

În limba engleză, termenul *violet* înseamnă „plantă sălbatică cu flori de culoare albastru-violaceu” și este înregistrat aproximativ în anul 1300. Se consideră un împrumut din franceza veche *violete* (secolul al XII-lea), diminutiv al cuvântului *viole* „violetă”, provenit din latina *viola* „violetă, culoare violet”, înrudit cu grecescul *ion*, probabil dintr-o limbă mediteraneană preindoeuropeană de substrat. Atestări de denumiri de culori: culoarea *violet-bleu* (sfârșitul secolului al XIV-lea) s-a dezvoltat pornind de la „floare”; latinescul *violaceus* „violet”, împrumutat în engleză aproximativ în anul 1650 – *violaceous*. Există, de asemenea, în engleza mijlocie adjectivul *violate*, cu sensul „aromatizat cu violete” (mijlocul secolului al XV-lea). Cea mai veche utilizare cunoscută a substantivului *violet* este cea atestată în perioada englezei mijlocii (1150-1500), iar cele mai vechi dovezi de utilizare datează începând cu anul 1330 (*Arthur și Merlin*). În calitate de adverb, *Beŷivi (...)* *cu ochii zbârșiți și fălcile (litt) făcute violet de la vinul tare* (Huysmans, *Surorile Vatard*, 1879, p. 24); *A deveni violet* (OEtD, MWD, OED, OLD).

În limba română, găsim următoarea informație: „vioră¹ (var. viorea, ar. g'ioară, ȳioară, mgl. vioră) – violetă. lat. *viola* „numele mai multor flori de primăvară” (Pușcariu, 1902; REW, 9149; Cioranescu, 9284). Panroman. După Walde (II, 795), forma latină este împrumut dintr-o limbă mediteraneană ne-indoeuropeană. der: vioriu, viorea, viorică” (Vinereanu, 2008, p. 897). Prin urmare, lexemele

viorea, *-ică* „toporaș” se formează din *vioară*¹ „violetă” + suf. *-ea*, *-ică*. Sinonimele cuvântului *violetă*: *micsandă* „plantă erbacee cu flori albe, roșii sau violete cu miros plăcut (*Matthiola incana*)” și *micsunea* „viorea, violetă (*Viola odorata*)” (*apud ibidem*, p. 533).

Cuvântul *violetă* este supus unei evoluții complexe, însoțite de procese de metaforizare; sensul său de bază „floare de culoare violet” se extinde spre domenii științifice (botanică), simbolice, cromatice și mitologice. Se atestă prezența de: metaforă cromatică (extindere de sens) – „floare” → „culoare” în limba franceză; metaforă hiponimică/meronimică – transfer de la obiect la atributul său vizual: *violet* („culoarea florii”) → *violetă* („floare”); metafora somatică (descriptivă): culoarea *violet* este indiciu vizual al unei stări fizice etc.

Prenumele *Viorica* este un derivat autohton românesc format prin sufixare diminutivală și afectivă, având la bază cuvântul *violetă* sau *viorea* „floare de primăvară, de culoare violet-albăstruie”: < lat. *viola*, *ae, f* „violetă (floare)” → < fr. *violette* (diminutiv de la *viole*) → derivat din *violetă* → *viorea* → diminutiv din *viorea* / *vioară* / *violetă* „floare” → *Viorica*.

Prenumele *Violeta* este un împrumut modern din limba franceză, cu o rezonanță internațională (spaniolă, italiană etc.), asociat cu gingășie, delicatețe, feminitate, prin analogie cu imaginea florii: < lat. *viola*, *ae, f* „violetă, floare” → < fr. *viole* → diminutiv (< fr. *viole* + < fr. *-ette*) → < fr. *Violette* → *Violeta*.

În *Dicționarul explicativ al limbii române*, substantivul *violetă* este: „nume dat mai multor plante erbacee din familia violaceelor, dintre care cea mai cunoscută este o specie sălbatică, cultivată și în grădină, cu florile violacee și cu miros plăcut (*Viola odorata*); toporaș, viorea, viorică” – botanică; sens restrâns, „floarea acestei plante” – botanică, vocabular fundamental; *Violeta*, *Viorica* „nume de persoane de sex feminin” – onomastică, vocabular fundamental.

În limba română, adjectivul *violet* până nu demult era considerat adjectiv variabil cu patru terminații. Actualmente, conform normelor ortografice stipulate în DOOM³ (2021), adjectivul *violet* este invariabil.

Concluzii. Articolul și-a propus să analizeze termenii botanici (etimologie, metaforizare, evoluție semantică, funcționalitate domeniială etc.) în limbile (franceză, engleză, română), relevând mobilitatea semantică și capacitatea de transfer conceptual al acestora: din domeniul botanicii spre alte arii de cunoaștere. Vocabularul botanic are un potențial metaforic semnificativ; termenii concreți devin simboluri, figuri mitice sau instrumente ale cunoașterii specializate: **botanică** < gr. *botanē* „iarbă”, „plantă”, „pășune”, spațiu natural, vegetație → < gr. *botanikos* „ce ține de plante” < gr. *hē botanikē* „știința plantelor”, generalizare a sensului; obiect → domeniu de activitate, transpunerea în domeniul cognitiv și științific → stabilizare terminologică (limbile franceză, engleză, română etc.); **aster**: asociere vizuală, *floare* și *stea*, adică element concret ceresc („stea”) → element concret terestru („floare”) → transferul semantic de la domeniul astronomic („stea”) la cel

botanic („floare”), printr-o analogie de formă și simbol; „floare” → „stea terestră”; **violetă:** „floare” → „culoare” → „de culoare violet-albăstrui”; în limba română < lat. *viola*, *ae, f* „violetă (floare)” → < fr. *violette* (diminutiv de la *viole*) → derivat din *violetă* → *viorea* → diminutiv din *viorea* / *vioară* / *violetă* „floare” → prenume *Viorica* etc.

Prin urmare, terminologia botanică are la bază un sistem riguros de desemnare, cu origini în greacă și în latină, care a evoluat prin standardizare internațională. Influența Antichității a fost decisivă în cristalizarea unei terminologii savante, însă termenii botanici nu rămân strict circumscriși științei, ci se extind prin procese de metaforizare către alte domenii ale cunoașterii și ale culturii. Totodată, analiza etimologică relevă o rețea complexă de împrumuturi la nivel de limbi clasice și limbi moderne (franceză, engleză, română), ceea ce dovedește diversitatea acestui lexic; termenii botanici devin purtători de sensuri multiple, oscilând între precizia științifică și simbolismul cultural sau mitologic. Astfel, vocabularul botanic reprezintă un spațiu al dialogului permanent între știință, limbaj și cultură, manifestându-se interdisciplinar și universal.

Referințe bibliografice:

1. DAUZAT, Albert. *Dictionnaire étymologique de la langue française*. Paris: Larousse, 1938, 762 p.
2. DVORETSKY, Iosif. *Latinsko-russkij slovar'*, Moskva: Izdatel'stvo Russkij jazyk, 1976, 1996 p.
3. GRIMALDI, C., HUMBLEDY, J. How metaphor shaped eighteenth century botanical terminology in French. Capitol în *Variations on metaphor* (autori Elisabetta Zurru, Francesca Strik Lievers, Ilaria Rizzato, Cambridge Scholars Publishing, 2021, 230 p. ISBN 978-152-7573-76-5).
4. DEX = *Dicționar explicativ al limbii române* [online]. Disponibil: <https://dexonline.ro> [accesat 2025-03-05].
5. OEtD = *Online Etymology Dictionary* [online]. Disponibil: <https://www.etymonline.com> [accesat 2025-07-07].
6. DOOM³ = VINTILĂ-RĂDULESCU, Ioana (coord.). *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Ed. a III-a, București: Univers Enciclopedic Gold, 2021, 1152 p. ISBN 978-606-704-935-0.
7. MWD = *Merriam Webster's Dictionary* [online]. Disponibil: <https://www.merriam-webster.com> [accesat 2025-05-01].
8. OED = *Oxford English Dictionary* [online]. Disponibil: <https://www.oed.com> [accesat 2025-05-07].
9. OLD = *Oxford Learner's Dictionary* [online]. Disponibil: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> [accesat 2025-07-04].
10. LTFi = *Le Trésor de la langue française informatisé* [online]. Disponibil: <https://www.le-tresor-de-la-langue.fr/> [accesat 2025-06-07].
11. PROTOPODESCU PAKE, Emanuel. *Noul Dicționarul portativu*. București: Libraririu Edituru G. Joanide & A. Spirescu, 1870.

Culegere de articole științifice

12. SCRIBAN, August. Dicționarul limbii românești. Etimologii, intelesuri, exemple, citatiuni, arhaizme, neologizme, provincializme. Iași: Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939, 1448 p.

13. TURLAND, N. J. *et al. International Code of Nomenclature for Algae, Fungi, and Plants (Shenzhen Code)*, Koeltz Botanical Books; Nicolson, 2018, 201 p. ISBN: 978-3-946583-16-5.

14. VINEREANU, Mihai. *Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*. București: Alcor Edimpex, 2008, 935 p. ISBN 978-973-8160-31-6.

Notă. Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.